

Grècia, amb poc més d'onze milions d'habitants, gaudeix d'un panorama mediàtic molt ampli i variat, tot i que, degut als canvis polítics i econòmics que van donar-se durant la dècada dels noranta, els principals propietaris de mitjans de comunicació –els anomenats *barons*– han desenvolupat unes relacions perniciososes amb el poder polític. A més, la crisi del deute sobirà està repercutint molt negativament en el sector i posa en perill la supervivència d'aquesta pluralitat de capçaleres i canals.

Pluralisme, crisi i clientelisme als mitjans grecs

Andrés Mourenza
Fotos: EFE

Un assolellat matí de maig de l'any passat, quan el deute sobirà grec esclatava a les mans del govern de Iorgos Papandreu, una dotzena d'emigrants albanesos de la plaça Omonia d'Atenes observava amb atenció els nombrosos diaris grecs que, com és tradició, els quiosquers pengen d'una corda amb pinces d'estendre la roba.

Mancats dels euros necessaris per comprar el diari, els albanesos seguien en els titulars l'evolució d'una crisi que, segons el setmanari albanès *Tirana News*, pot comportar conseqüències geopolítiques si a través dels centenars de milers d'immigrants balcànics presents a Grècia i dels bancs grecs presents en tota la regió el desastre financer s'estén a uns estats balcànics políticament i econòmicament fràgils.

Malgrat que Grècia compta amb poc més d'onze milions d'habitants, els ciutadans gaudeixen d'un ampli panorama mediàtic format per 22 diaris d'informació general, 5 de financers, 13 d'esportius i 30 publicacions setmanals a nivell nacional. A més, existeix un altre parell de centenars de rotatius regionals en un territori que, amb unes 3.000 illes, és de difícil articulació. Hi ha uns 150 canals de televisió i, aproximadament, 1.000 emissores de ràdio, a més de cinc agències de notícies.

Sol dir-se que el periodisme polític corre per les venes dels grecs i, en rea-

litat, la varietat ideològica de la premsa grega –especialment l'escripta i l'en línia– és aclaparador, símbol de la història recent del país, que en el segle XX va viure nombrosos vaivens; un inici de segle lluitant per la independència de l'imperi Otomà, la participació en les dues guerres mundials i en altres de regionals, sis dictadures i una guerra civil, a més de l'ocupació italiana i nazi, dos períodes monàrquics i dos de republicans i fins a 101 governs diferents.

Després del retorn definitiu de la democràcia el 1974 i l'entrada a la UE el 1981, es va iniciar una modernització sense precedents en el sector mediàtic grec que va desencadenar un augment del nombre de capçaleres i de les vendes de la premsa gregues, sobrepassant el milió de còpies de diaris venudes el 1989, any que suposa el clímax del periodisme escrit en aquest país. Durant aquesta època daurada, els rotatius van erigir-se en un verdader quart poder en destapar diferents casos de corrupció del govern d'Andreas Papandreu (pare de l'actual primer ministre), que el van obligar a dimitir del càrrec.

Paral·lelament, igual que a la resta d'Europa, es va iniciar la liberalització del sector audiovisual, fins llavors controlat pels canals estatals. El 1987, les ràdios municipals van iniciar les emissions sense llicència i un any més tard ho feren les privades. El 1989 va

El passat mes de juliol un home s'informa sobre les decisions dels líders europeus en un quiosc d'Atenes.

ser l'any de les primeres emissions televisives no estatals, amb la cadena de l'Ajuntament de Salònica com a pionera.

A final de 1989, la pressió de les empreses privades i de Brussel·les va obligar l'Estat a obrir l'espectre audiovisual que, en pocs anys, va tenir una plèthora de canals. Actualment, existeixen unes 150 cadenes de televisió analògica i digital, tot i que estan dominades per cinc grans canals privats. ERT, l'ens públic, posseeix 10 canals de televisió i 5 de ràdio i, malgrat que l'audiència el va abandonar durant la dècada dels noranta per la seva utilització com a mitjà de propaganda governamental, en els darrers anys n'ha millorat la quota de pantalla i d'oients.

Fins a la liberalització en el sector de les

comunicacions, hi havia una identificació clara de cada diari amb els partits polítics, la reminiscència dels quals és actualment el diari *Rizospastis*, que encara es publica amb la divisa "Òrgan del Comitè Central del Partit Comunista de Grècia", la tercera formació po-

Amb poc més d'onze milions d'habitants, el país té 22 diaris, uns 150 canals de televisió i un miler d'emissores de ràdio

lítica grega i que també posseeix l'emissora Aristera sta FM i el canal 902 TV.

El desenvolupament dels mitjans audiovisuals va fer que la premsa es desvinculés parcialment dels partits buscant atraure un públic més nombrós.

Tanmateix, això no va fer disminuir el descens dels lectors. Tot i que va augmentar el nombre de publicacions fins a arribar a les 27 l'any 2000 (actualment en són, novament, 22), el nombre de còpies diàries venudes ha baixat per sota del mig milió. La primera i principal causa va ser l'entrada de la televisió privada a les llars gregues i, en els darrers anys, l'adveniment de la premsa en línia i de les xarxes socials.

Avui dia, prop d'un 92% de la població activa de Grècia disposa d'un compte en alguna xarxa social i, segons una enquesta de MRB Hellas, tres de cada quatre cibernetes grecs assegura que utilitza aquests llocs web per informar-se i discutir sobre les notícies de l'actualitat.

CONNEXIONS I FAVORS

La desideologització que van viure els mitjans als anys noranta va ser substituïda pel que els grecs anomenen *diaplókí*, és a dir, les interconnexions entre els propietaris dels grans conglomerats mediàtics i el poder polític.

Poc abans de deixar el poder, el 1989, i aprofitant la liberalització, Andreas Papandreu s'havia assegurat d'atorgar llicències de les noves ràdios i televisions a empresaris propers (el mateix van fer els conservadors de Nova Democràcia en els seus mandats).

D'aquesta manera, la tradicional estructura familiar de la política grega, dominada per unes poques famílies (Papandreu, Karamanlis i Mitsotakis, principalment) es va reproduir en els mitjans, dominats per empresaris ben coneguts i no tan sols dedicats al negoci de la premsa: Aristides Alafouzos (grup Kathimerini-Skai), Christos Bobolas (grup Pegasus), Minos Kyriakou (grup Antenna), Christos Tegopoulos (Tegopoulos Editions), la família Lambrakis (grup Lambrakis), el matrimoni entre el multimilionari Teodoro Angelopoulos i la presidenta del Comitè Organitzador dels Jocs Olímpics d'Atenes 2004, Gianna Angelopoulou-Daskalaki (expropietaris del grup Eleftheros Typos) o les famílies Vardinoyannis i Kokkalis (propietàries d'imperis empresarials amb interessos en mitjans i en el futbol). Tots aquests "barons" dels mitjans no tan sols han teixit relacions amb el poder polític, sinó també entre ells mateixos. I el millor exemple és l'accionariat del canal MEGA –el més vist del país–, que es reparteixen Lambrakis, Bobolas, Tegopoulos i Vardinoyannis. Un dels "favors" recents més controvertits que va fer el poder polític als grans grups mediàtics va ser el tancament, el 2001, de seixanta petites i mitjanes emissores de les noranta que operaven en l'FM de la regió d'Atenes. "El govern va crear un monstre. Ara, els

polítics estan controlats per aquells poders econòmics als quals van permetre créixer. El govern no controla els propietaris de les tres o quatre cadenes de televisió o ràdio més grans, sinó que és controlat per ells. Hi ha un equilibri de terror: els mitjans no ataquen el govern, mentre els seus propietaris reben co-

Actualment, tres de cada quatre cibernetes grecs utilitza el web per informar-se i discutir sobre l'actualitat

missions de l'Estat, com licitacions d'obres i contractes. I aquest equilibri és el que afecta la qualitat de la informació i de l'opinió pública", explica en un escrit el periodista polític Alexandros Velios. Tal com assenyalava l'investigador Nikos Leandros, de la Universitat Panteion

Els "barons" dels mitjans no tan sols han teixit relacions amb el poder polític, sinó que també ho han fet entre ells

d'Atenes, malgrat els intents de regular el sector durant els darrers vint anys, la direcció que ha pres l'estructura de propietat dels mitjans és patent: segons l'Índex Herfindahl-Hirschman, que mesura el grau de concentració en un mercat, Grècia ha passat d'obtenir una puntuació de 0,1126, el 1990, a una de 0,1566, el 2008, o el que és el mateix ha

"És un equilibri de terror: els mitjans no ataquen el govern i els propietaris reben comissions de l'Estat" (Alexandros Velios)

passat de ser un mercat mediàtic competitiu a un de concentració moderada. "En molts països europeus, el problema de la concentració de la propietat dels mitjans ha evolucionat en un clima d'indiferència pública. A Grècia, al contrari, aquestes temes són centrals en el debat

públic", assegura Leandros. "Tot i així –prosegueix– el sistema polític ha fracassat en l'intent de posar fre a l'increment del poder d'aquests propietaris". Quan el 2005 el govern conservador de Karamanlis va tractar de regular part del problema del conflicte d'interessos dels "barons" prohibint que els empresaris amb accions en el sector de la construcció poguessin ser propietaris de mitjans de comunicació es va trobar, tanmateix, amb un obstacle inesperat: la Comissió Europea, per qui aquesta normativa violava la llibertat d'empresa, fet que va obligar Atenes a suavitzar-la. És clar que el principal perjudicat per la llei del govern conservador era el conglomerat dels Bobolas, propietari dels diaris de centre-esquerra *Ethnos*, que va estar a punt d'obligar-se a vendre l'imperi mediàtic al matrimoni Angelopoulos, propers a Karamanlis.

QUALITAT I CRISI

"Les bones relacions dels mitjans (amb el poder polític) li han reportat beneficis. La publicitat estatal i els avantatges financers han fet més forta la relació. El negoci mediàtic ha crescut en aquest ambient protegit, com moltes altres professions al país", critica Demetris Kamaras, editor de *DailyGreece.net*. "Malgrat tot –apuntat això significa que manca el bagatge intel·lectual necessari per protegir la seva pròpia existència. Així que, quan ha arribat la crisi, ha provocat una desconstrucció del panorama mediàtic".

Dins de Grècia, no són pocs els que critiquen la qualitat del periodisme, especialment a la televisió. Tot i que els formats de debat han proliferat en els darrers anys, no són sempre de bona qualitat, i els programes informatius estan habitualment marcats per un estil sensacionalista.

Tal com critica l'observador Philip Ammerman en un agut bloc, molts periodistes grecs que informen sobre la crisi econòmica simplement reproduïen el que diuen les autoritats en les rodes de premsa i, en cas d'elaborar alguna anàlisi culpen de tot als "enemics externs" (Grècia és un país molt nacionalista). Aquesta és una herència de la *diaploki*: molts periodistes són escollits per al lloc de treball per raons que escapen a la professionalitat, "fins i tot per l'atractiu físic o per les connexions personals", es lamenta Ammerman.

D'aquí ve que algunes de les víctimes d'atacs en les manifestacions siguin els periodistes. "Als anys vuitanta, la ira de la gent es dirigia cap a la policia. Ara la gent ataca els equips de televisió i els periodistes, perquè creuen que representen el mateix ordre. La gent creu que els mitjans són hipòcrites perquè a la vegada que defensen els plans de reformes del sistema polític, són incapaces de reformar-se ells mateixos", assegura Thomas Siomos, periodista del canal públic ERT3 i doctor en Ciència Política.

Un altre efecte de la crisi ha estat el tancament de diaris i la pèrdua de llocs de treball. Ofegats pels deutes, el diari de dretes *Apogevmatini* ha tancat, així com el prestigiós rotatiu de centre-esquerra *To Vima* que ara tan sols es pot consultar en línia. El mitjà de centredreta *Eleftheros Typos* va ser tancat uns mesos fins a reparèixer amb nous propietaris i un 30% menys de plantilla i el de centre-esquerra *Eleftherotypia* també té problemes.

Respecte a la televisió, *Alter TV*, el cinquè canal privat de major audiència, s'ha declarat en bancarrota i els periodistes no cobren des de fa mesos. Al març, un editorial del conservador *Kathimerini* al·legava que aquestes desaparicions no tan sols eren previsible sinó que fins i tot desitjables: "Simplement: hi ha massa diaris, emissores de

Periodistes i fotoperiodistes grecs es manifesten el 3 de juny del 2010 a Atenes.

ràdio i cadenes de televisió lluitant per una audiència relativament petita. (...) A més, moltes d'aquestes empreses han aconseguit sobreviure gràcies a un suport menys que transparent de l'Estat. El sector necessita una reforma, però també necessita suport institucional, especialment per als que són a l'atur". Segons els sindicats, uns 900 periodistes, d'un total de 7.000, han perdut el lloc de treball i la resta han patit reduccions de fins a un terç del sou. En els últims

"Als vuitanta, la ira de la gent es dirigia cap a la policia. Ara, ataquen equips de televisió i periodistes" (Thomas Siomos)

anys els sindicats grecs han organitzat desenes de vagues reclamant els seus drets o en solidaritat amb els periodistes acomiadats que han provocat apagades informatives. Tot i això, els periodistes "tenen por, por de perdre els llocs de treball. I això es reflecteix

en la qualitat de la premsa", diu Siomos. Així doncs, la pluralitat –si bé imperfecta– de la que aquell matí de maig es beneficiaven els albanesos dels quals parlàvem al principi a l'hora d'informar-se sobre la crisi, pot estar en perill. Si la primera víctima de les guerres és la veritat, la de les crisis econòmiques és la qualitat informativa. La crisi provoca tancaments de diaris, acomiadaments, fusions, canvis en l'estructura editorial... Els periodistes –temerosos de quedar-se sense feina– es tornen més dòcils, plegant-se amb major facilitat a les exigències empresarials i polítiques. Si és veritat que la democràcia va néixer a Atenes, ara que bona part de la seva política es decideix fora de l'abast dels ciutadans –en els passadissos de cristall de Brussel·les i a l'FMI– és més necessari que mai que, per preservar la democràcia en el seu bressol simbòlic, la pluralitat mediàtica de la qual gaudeix l'àgora grega segueixi pervivint.